

Скрипець М.О.

випускниця НВК №16

Мелітопольської міської ради

Запорізької області

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

ПОЕТИКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ Д. БРАУНА У СВІТЛІ НАУКОВО-КРИТИЧНИХ СТУДІЙ

Анотація. У статті зроблено огляд літературно-критичних та наукових статей, присвячених романістиці Дена Брауна, з позиції висвітлення в них поетикальних особливостей, зокрема визначення жанру творів.

Ключові слова: поетика, жанр, детектив, трилер, масова література.

Skrypets M.O., Zemlianska A.V. Poetic features of D. Brown's works in the light of scientific and critical studies. The article provides an overview of literary-critical and scientific articles devoted to Dan Brown's novels, from the point of view of highlighting poetic features in them, in particular, defining the genre of the works.

Key words: poetics, genre, detective, thriller, popular literature.

Актуальність дослідження. Питання жанру твору, особливо якщо це стосується зразків масової літератури, є на сьогодні досить складним. Це викликано глобалізаційними процесами, які відбуваються в соціумі, та в культурі зокрема: змішанням елітарної та комерційної літератур, взаємопроникненням і взаємовпливом різних національних культур та світоглядних позицій, впливом постмодерністської поетики тощо. Як наслідок – відбувається зміщення акцентів у визначеннях жанрів художніх текстів [див.: 2], а самі твори робить оригінальними та привабливими для читачів. Для авторів це стає своєрідною перевіркою на

майстерність, особливо в масовій літературі, яка за своєю природою є «жанровою», з чітко визначеною сюжетною схемою та набором персонажів. На сьогодні вже наявні дослідження жанрової еkleктики детективної прози [3, 4, 9 та ін.], однак з кожною новою книгою популярних письменників простежуються нові грані їхньої творчості, які потребують вивчення та зміни методології оцінювання якості текстів.

Мета цієї статті – простежити, як формується у літературній критиці та наукових студіях жанрове визначення романів Дена Брауна як одного із авторів бестселерів.

Виклад основного матеріалу. Книги Д. Брауна уже два десятиліття, від самої своєї появи, вважаються світовими бестселерами. Багато критиків та літературознавців, поважних рецензентів та пересічних читачів намагалися з'ясувати секрети популярності цих творів. Зокрема, за більшістю версій, художні тексти Д. Брауна вирізняються особливим стилем митця, в якому він поєднує правду з вигадкою, ознаки класичного детективу з екшном, що робить його твори нетривіальними, захопливими, кінематографічними.

З дитинства популярний американський автор цікавився кодами й шифрами, розкриттям загадок, згодом вивчав історію мистецтв у Севільському університеті. Він вивчає багато історичної та документальної літератури перед написанням кожної книги, тож насичує їх не лише цікавим сюжетом, детективною інтригою, а й численними даними з різних галузей наук: культурології, історії, фізики, релігієзнавства, мистецтвознавства тощо. О. Онищук у своєму дослідженні інтермедіальних особливостей роману Д. Брауна «Код да Вінчі» стверджує, що письменник саме завдяки своєму «нестандартному» погляду на світ упровадив у літературу новаторські стратегії, чим викликав численні дискусії серед дослідників мистецтва слова ХХІ ст., започаткував власну жанрову форму [6]. Особливістю такого новоутворення літературознавця вважає «перетин жанрів», коли в одному тексті поєднані інтелектуальний детектив, трилер та роман-загадка. При цьому, в її науковій студії багато уваги приділяється й сюжетній лінії, в основі якої лежить загадка, пов'язана саме з витворами мистецтва та культурними артефактами. На думку дослідниці, використання інтермедіальних вкраплень як сюжетотворчих елементів та

обов'язкова вказівка на це в передмовах, епіграфах чи анотаціях до книг «формують певні очікування читачів» [6].

Ця думка про особливий стиль Д. Брауна як його візитівку, що й викликає успіх у читацької аудиторії, звучить у рецензії С. Філоненко. Так, докторка наук відкидає всі звинувачення в бік автора щодо передбачуваності, типовості сюжетних ліній, вільне поводження з історичними та культурними ритуалами, динамізм оповіді, який часто вибиває зі спокійного логічного розгортання міркувань головного героя. Вона зауважує: «Якщо ми йдемо в Макдональдс, то очікуємо отримати порцію коли, чизбургер і картоплю фрі. <...> Якщо ми беремо в руки інтелектуальний трилер Дена Брауна, то укладаємо угоду з автором, який обіцяє екшен в історичних декораціях, змагання професора з фанатиками (йому допоможе красуня) й колекцію кодів, символів та головоломок» [8]. Літературознавиця й критикиня переконана, що від творів письменника люди очікують свого роду «атракціону», основними ознаками якого є «сенсаційність, драйв і впізнаваність» [8].

У той же час, у рецензії С. Філоненко наголошується, що роман «Джерело» Д. Брауна поєднує в собі як ознаки трилера, що значно менше цього разу проступають, так і риси інтелектуального роману, адже сюжет заснований, насамперед, на зіткненні ідей, а інколи нагадує науково-популярні тексти та енциклопедії.

Позицію С. Філоненко підтримує й інший критик, К. Родик. У своїй рецензії на роман «Джерело», а точніше – коментарі до вищезгаданої статті цієї літературознавиці та негативних відгуків на твір, він визнає, що С. Філоненко досить влучно перерахувала всі «інгредієнти» творчості Д. Брауна. На думку критика, майстерність письменника полягає в тому, як він, за всієї передбачуваності, комбінує ці складники, «ефективно припасовуючи до різних за своєю природою, фактурою і вектором футуристичних ідей» [7]. К. Родик називає Д. Брауна «високим зразком фаховості», оскільки той, прославившись своєю екшн-стилістикою, є також популяризатором науки. При цьому він виступає не в якості ретранслятора, перекладача наукових гіпотез доступною мовою, а пропонує поглянути на інтелектуальні загадки людства з погляду вірогідності їх здійснення чи варіативності розв'язання.

До можливих жанрових визначень, якими наділяють твори Д. Брауна науковці і критики, К. Родик додає ще кіберпанк («Джерело»),

роман-попередження та антиутопію, до яких відносить всі книги автора, оскільки той подає свого роду версію світу в майбутньому, що став жертвою кібертероризму («Цифрова фортеця»), генетичного тероризму («Інферно») чи тероризму світоглядному («Янголи і демони», «Джерело»).

Про синтез масової літератури («для всіх») та високої, «елітарної» («для обраних»), зокрема езотеричної, у творах сучасних письменників говорить у своїй магістерській роботі О. Медвідь. У цьому аспекті вона розглядає твори Д. Брауна, зауважуючи, що автор активно використовує езотеричні мотиви в художніх текстах для побудови захопливого сюжету, а також створення атмосфери «класичного езотеричного трилера» [5, с. 4]. Дослідниця робить висновок, що хоч письменник і не належить до жодної таємної організації та не прагне популяризувати їхній світогляд чи будь-яке езотеричне вчення, все ж популярність його творів зробила в цьому плані більше, ніж адепти цих учень [5, с. 12]. Тож еклектична суміш трилера й езотеричної літератури у романах Д. Брауна викликає надзвичайний інтерес читачів, задовольняючи їхній потяг до розкриття таємниць та гострих відчуттів.

О. Бессараб запропонував новий термін для визначення жанрово-стилістичних особливостей романів Д. Брауна – «роман-андрогін», яке вже розглядалося в попередньому підрозділі. Зокрема, до «романів-андрогінів» літературознавець зараховує «інтелектуальні трилери» американського письменника, які є «продуктом високих літературних технологій, що дозволяє поєднувати цікавість і глибину (на жаль, більше уявну, ніж дійсну – *авт.*)» [1, с. 148]. Термін «інтелектуальний трилер» він теж використовує як збірне поняття, що об'єднує низку жанрів: технотрилера або виробничого роману, інтелектуального роману, арт-детективу та ін.

Висновки. Отже, науковці і критики сходяться в тому, що популярності книгам Д. Брауна надає їх еклектичний характер, поєднання ознак високого, «елітарного» мистецтва, що забезпечує інтелектуальний складник творів, та масової літератури, з якої почерпнуті сюжетні формули та жанрові ознаки детективної прози, трилера, їхня кінематографічність тощо.

Література

1. Бессараб О. Роман Дена Брауна «Код да Вінчі» і «масова культура» (форми рецесії). *Питання літературознавства*. 2008. Вип. 76. С. 146–154.
2. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману: монографія. Харків: Діса-плюс, 2015. 320 с.
3. Гура Н. П., Лисак Ю. В. Поліжанровість сучасного детективу (на матеріалі роману А. Переса-Реверте «Фламандська дошка»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 11. С. 182–189.
4. Землянська А. В., Землянський А. М. Жанрова еkleктика ретродетективів Богдана Коломійчука. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2018. № 4(40) – 2017, 3(47) – 2018. С. 275– 286.
5. Медвідь О. В. Езотеричні мотиви у романі Дена Брауна «Код Да Вінчі»: автореф. магіст. роботи на здобуття ступеня магістра філології: 035.04. Миколаїв, 2021. 14 с.
6. Онищук О. Інтермедіальність роману Дена Брауна «Код да Вінчі». URL : <http://ndsif.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/77#>.
7. Родик К. Ден Браун як індикатор тероризму: чому український переклад світового бестселера «Джерело» не здобув популярності. *Україна молода*. 2019. Вип. №050. 07.05. URL : <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3454/164/133105/>.
8. Філоненко С. Життя, смерть та інші технології. *Літакцент*. 2018. 28.08. URL : <http://litakcent.com/2018/08/28/zhittya-smert-ta-inshi-tehnologiyi/>.
9. Філоненко С. Місія здійсненна: популярна літературна критика у дзеркалі критики : літературно-критичні статті. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 184 с.